

Recenzije

PRIMJERENA JEKA DUŠE

Boris Kalin

Marko Pranjić: Jeka duše, vjeronaučni udžbenik za prvo godišće srednjih škola, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1992, 240 str.

Vjeronaučni udžbenik Marka Pranjića veoma uspješno uvodi mlada čovjeka u područje duhovnosti i vjere. Doživjeli smo ga i sada ocjenjujemo kao štivo poticajno ne samo vjeroučenicima, dobi kojoj je izričito namijenjeno, nego i mnogom drugom (pa i nevjeronaučnome i odmaknutome) čitatelju. Knjiga je, međutim, izrazito primjerena baš onima kojima se obraća: vjeroučenicima prvoga godišta srednje škole. S njima autor vodi (svoj) razgovor, pita ih, poziva da se očituju, citira ih, navodi na razmišljanje, pomaže im da se opredijele.

Kako to biva? Evo primjera. Pitanje o smislu čovjekova života, pitanje bitno za čovjeka kao čovjeka, bitno i nezaobilazno za svakog čovjeka, za njegov odnos prema svijetu, sebi i drugima, to pitanje nije ovdje postavljeno u svojoj općenitosti i odmaknutosti, nije razmatrano na teorijskoj razini, nego kao pitanje svakodneвно i neizbježno; upravo kao pitanje o smislu baš moga (i tvoga) života, postavljeno je osobno kao osobno, ali sudbinsko i sudbonosno pitanje. Prizvano je kao pitanje primjereno mladima, štoviše posvjedočeno je očitovanjem njih samih, predočivanjem nekoliko tipičnih načina života i viđenja načina života mladih uz predstavljanje iskustva vjerujućih (Petar, Ivanka, Branko, Smiljana, Denis, Laura, Ivan, Josip, Martina...). Neki od deklariranih ciljeva vjeronaučne nastave jesu upravo privikavati vjeroučenike da si postavljaju pitanje smisla vlastita života, da tragaju za smislom svojega postojanja kako bi otkrili i uvidjeli povezanost smisla života i stila življenja, te konačno mogli slobodno izabrati način na koji živjeti, smisljeno i vrijedno! Takvo, znači osobno opredijeljeno doživljeno i osobno opredijeljeno

promišljeno pitanje o smislu života (baš moga i tvoga) na najprimjereniji način otkriva (nam) i uvodi (nas) u svijet duhovnosti, duhovnih vrijednosti i vjere, vodi do shvaćanja da čovjek ne živi samo o kruhu, vodi (nas, mene) nužno i pitanjima o Bogu, uvodi i opredjeljuje u pitanjima vjere. Zato je pitanje o smislu života polazište i prva tematska cjelina ("U potrazi za smislom"), ali je ono na neki način ujedno i središnja tema vodilja što prožima i povezuje sva poglavlja udžbenika, koji zato s mnogo dobrih razloga nosi odlično pogoden i primjeren naslov "Jeka duše". I doista, zaokupljenost nemirima mlade duše polazište je i žarište s kojima autor računa i koje uvijek iskreno slijedi i uvažava. To je valjalo i očekivati, tim više što je riječ o pripadniku salezijanske redovničke zajednice kojoj je po njenu osnovnom opredjeljenju cilj upravo odgoj mladeži.

Kakav to metodički postupak slijedi autor "Jeka duše"? On se ne trudi ponajprije oko (odbojnih i suhoparnih) činjenica, a niti oko sustavne poduke vjeronaučnih istina. Obrćući se vjeroučenicima u svojoj uvodnoj riječi, autor sâm izrijekom kaže da je namjerno izbjegavao redanje činjenica, navođenje podataka koje bi valjalo učiti napamet, te ih na zahtjev reproducirati kao zadane i utvrđene odgovore. "Prihvatio sam pomalo nesvakidašnji pristup: razmišljanje i djelovanje iz života za život. Stvorio sam širok prostor za razgovor, djelatnosti, stvaralaštvo, iznošenja vlastitih stavova, provjeravanje osobnog života, a onda otvaranje novih perspektiva kako biste rasli i djelovali kao cjelovite i zrele osobe."

Marko Pranjić odlučio se dakle slijediti suvremenu koncepciju obrazovanja, odgoja i nastave. Primio se teška izazova i uspio u sadržaju i zadatku nadasve osjetljivu, ali i zahvalnu!

S mnogo smisla i osjećaja za problem, suosjećanja i razumijevanja, upustio se odmah u uvodnim poglavljima u razvijanje tema i pitanja za koje je životno zainteresiran i vrlo osjetljiv svaki mladi čovjek (osobnost, uspjeh, nesporezumi s roditeljima i nastavnicima, zahtjevi svijeta odraslih, odijevanje...). Hrabro je ulazio i u škakljive, skliske, riskantne, "opasne" teme i teze (priroda međusobnih odnosa mladih, seksualni odnosi, čednost...).

Ono pak što je nas kao "oprezne čitaoce" (nenadoknadivo odmaknute i profesionalno opterećene) odmah privuklo, oduševilo i osvojilo bila je iskrena, istinska duhovna otvorenost, poticajna širina i sloboda autorova pristupa. U svojim je stavovima autor dakako prepoznatljivo opredijeljen (kao vjernik, kršćanin, katolik), ali ne na militantan, osvajački način. On nastoji vjeroučenika uvjeriti, pridobiti za određene vrijednosti, ali ne na agresivan, odbojan način. Au-

tor dosljedno navodi na promišljanje. Slijedeći pristup kakav odgovara prirodi mlada čovjeka, on otkriva i prati njegove nedoumice, na koncili-jantan način podastire mu i nudi mogućnosti da se suoči s različitim (suprotstavljenim) viđenjima kako bi se u slobodnu pristupu mogao slobodno opredijeliti.

Takvome metodičkom modelu i nastojanju odgovara i pridonosi kompozicija udžbenika i raspored tekstova i priloga. Udžbenik je komponiran od više vrsta tekstova i likovnih priloga. Paralelno su ponuđeni, te se prepleću i dopunjavaju:

(1) autorski udžbenički tekst (autor ga zove "osnovni vjeronaučni tekst"), koji postavlja temu i problem, navodi podatke, daje objašnjenja i komentare, te u pravilu upućuje na druge priloge;

(2) veoma raznorodni tekstovni "prilozi koji proširuju osnovni sadržaj": to su ponajprije brojni navodi iz Biblije, navodi iz pera uglednih teologa i propovjednika, filozofa, znanstvenika i književnika;

(3) očitovanja vjeroučenika (njihovih vršnjaka): ponajčešće riječ je o različitim i suprotstavljenim očitovanjima;

(4) uokvireni i na druge načine istaknuti citati;

(5) likovni prilozi;

(6) pitanja i zadaci.

Takva izdvojena *pitanja i zadaci* dijelom upućuju na povezivanje i obnavljanje izvedenih sadržaja, stavova i pouka, ali češće potiču na daljnje promišljanje i traženje. (Primjerice: Koja je od spomenutih vizija života mladih tebi najbliža? Zašto baš ta? Nedostaje li još neka koja je po tvom sudu vrlo važna? Prema kojim izjavama svojih vršnjaka si vrlo kritičan/a i zašto?).

Pretežni dio osnovnoga udžbeničkog teksta pisan je u obliku doslovnog ili pretpostavljenog razgovora s vjeroučenikom. Autor surađuje sa svojim čitateljem, očekuje njegovu suradnju i ulogu, računa s njegovim prilogom i opredijeljenošću. Upute i zadaci tome smjeraju. U nekim poglavljima ima mnogo takvih metodičkih zahvata. Tako u poglavlju 5. *Ususret biblijskom Bogu*, 6. *Iskustvo Boga u drugim religijama*, i 8. *Osobnost i zajedništvo*. Možda je, gledajući udžbenik u cjelini, takvih zahvata u nekim poglavljima premalo. Primjerice u poglavlju 2. *Prožimanje života i vjere*, 3. *Rođenje, smrt i kršćanska nada*, 7. *Evolucija - jedan od izazova za vjerovanje*.

Vrijednosti udžbenika pridonosi i visoka razina tehničkih rješenja. Otisnut je na dobru papiru, znatno iznad uobičajenih neopravdano i neprihvatljivo niskih standarda prosjeka naših udžbenika, dobrim (čistim i lijepim) slogom, s bogatim rasponom različitih slogovnih mogućnosti i prijeloma, u višebojnom tisku, s isti-

canjem izdvojenih navoda u okviru i krupnijem slogu, s dobrim reprodukcijama fotografija i drugih ilustracija i brojnim izvornim likovnim rješenjima (oblikovao Duško Šojlev). Raskošno bogatstvo likovnih priloga zauzima u nekim dijelovima gotovo polovinu raspoloživoga prostora. Dobro je kada je to moguće! Mnoge su ilustracije intrigantne.

Većina likovnih priloga dovoljno je rječita sama po sebi, te ne potrebuje legende koje bi još posebno poticale na promišljanje. Takve ilustracije imaju izravno pripomoći prijemu osnovnoga vjeronaučnog teksta u neposrednoj blizini kojega se nalaze ili pak onih brojnih priloga uz tekst koji proširuju osnovni sadržaj (Ukorak s modom, Na motorkotačima, U dimu i ljubavnom zagrljaju, Djelovanje Majke Terezije). Druge pak ilustracije na manje izravan način navode na razmišljanje.

Uz neke (rijetke) ilustracije u legendi je označen likovni prilog, ali u tome nije bilo dosljednosti, jer je ponekad prilog samo imenovan, ponekad je naveden i autor, a nekad i lokacija.

S druge strane, izostale su bilo kakve legende ondje gdje bismo ih po prirodi predmeta očekivali (str. 104, 113, 114, 115, 116, 119, 201, 203), ili bi mogle pojačati djelovanje ilustracije (str. 63, 65 itd).

Evo još ponekog prijedloga koji bi mogao pripomoći da ovaj vjeronaučni udžbenik bude još bolji.

Čini nam se da autor prebrzo i odveć lako razrješava slučaj veoma osjetljivih pitanja odnosa pojedinca i Crkve, te individualne vjere i vjere u zajednici. Problem nije pravo ni postavljen, a već je riješen stavom u naslovu "Ne može se biti kršćanin samo za sebe"! Bilo bi možda poticajno i izazovno predočiti i poneko suprotno gledište (možda ono Sörena Kierkegaarda) ili pak slijediti barem neke moguće i stvarne uzroke i razloge razilaženja pojedinca i Crkve kao ustanove.

Čini nam se nadalje da shema koja pokušava slikovito prikazati odnos između čovjeka, znanosti, filozofije, umjetnosti i teologije, te ih usporediti s odnosom Zemlje, Zemljine atmosfere, Sunčeva sustava i svemira, otvara niz nedoumica, pa možda više zbunjuje nego što bi mogla pripomoći.

U poglavlju "Oblici izražavanja kršćanske vjere" pet temeljnih oblika crkvene prisutnosti (dijakonija, koinonija, kerigma, liturgija i martirija) ostalo je fragmentarno, nedorečeno, nedovoljno objašnjeno i raščlanjeno.

Potpoglavlje "Što treba, a što ne treba raditi nedjeljom?" svojim naslovom najavljuje problem i odgovor, ali niti pravo otvara pitanje niti daje odgovora. Komentar pak uz Isusov odgovor farizejima "Subota je stvorena radi čovjeka, a ne

čovjek radi subote" udaljava se od biti teze i čini se da govori o nečemu drugome.

Takve i druge manje moguće primjedbe ne dovode uopće u pitanje našu već očitovanu afirmativnu, štoviše superlativnu procjenu vrijednosti vjeronaučnog udžbenika "Jeka duše". Marko Pranjić pokazao je da ima potrebne kvalitete da uspješno provede zadatak što ga je preuzeo. Zadatak koji je pored svega ostaloga zahtijevao posebnu osjetljivost s obzirom na suptilnost predmeta samoga po sebi, osjetljivost u navođenju na određene spoznaje, stavove, vrijednosti, opredjeljenja i djelovanje, osjetljivost u odnosu prema svakom pojedincu kao neponovljivoj osobnosti, osjetljivost spram "ideološkom pristupu" u oblikovanju kolektivne svijesti i opasnosti da se vjeronauk postavi i doživi kao zamjena za tek prevladanu indoktrinaciju. Crkva je u tome pokazala mudrost (koju se od nje moralo i očekivati), pa je (za mnoge čak i s pretjeranom oprežnošću) bila suzdržana pri uvođenju vjeronauka u školu. O tome s koliko promišljenosti, akribije, temeljitosti i sustavnosti Crkva pristupa pitanjima vjeronauka može se osvjedočiti svatko tko uzme u ruke vjeronaučni program za srednje škole. Uz opće upute, naći će precizno raščlanjene ciljeve, ogledne vjeronaučne nastavne teme sa sadržajima, ciljevima, pomagalima, razrađenom metodikom, uputa za vjeroučitelje te odgovarajućim poimanjem situacije vjeroučenika. (Metodičari i drugih područja imaju se tu čemu poučiti. Posegnuti je zato za *Katehezom*, časopisom za katehezu i pastoral, broj 2, 1991.)

Da zaključimo: vjeronaučni udžbenik "Jeka duše" bit će pouzdan i poticajan oslonac vjeroučiteljima, a vjeroučenicima jedna od dragih knjiga!